

הדף היומי

מסכת כתובות - דף י' יא'

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת" לע"נ גיטל מלכה ע"ה בת הר"ר אשר אנטשיל ז"ל

עיונים על הדף

למי מסור עניני הגירות בגר קטן?

מבואר בגמ' לפנינו בדברי ר"ה, גר קטן מטבילין אותו על דעת בי"ד. וביאר רש"י, שאין לו אב ואמו הביאותו להתגייר. ועמדו הקדמונים על דעת רש"י, מדוע כתב שאמו הביאה אותו להתגייר, מדוע לא אביו הביאו להתגייר. באמת בראשונים, מצאנו שיש שנקטו שמדובר על קטן שמצאנו במלחמה וכד', שאין לו מי שיביאו להתגייר, ולכך צריך להגיע לדעת בי"ד. אולם עדיין צריך תחמוד בדברי רש"י שנקט שלא האב, הביא אותו להתגייר. והלא דבר הוא.

באמת לתתבונן בהמשך הסוגיא, שניסו להוכיח מהמשנה שלנו, אמרה הגמ', שם פשיטא שזכות לו, כיון דניחא ליה במאי דעביד אבוהון, היינו, שבכה"ג שיש אב לא צריך להגיע לעל דעת בי"ד. מה גדר הדברים?

הגמ' (במות מח') לומדת מהפסוק "כל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו", איש אתה מל בעל כורחו ואין אתה מל בן איש בעל כורחו. מביא רש"י (ד"ה עבד) ב' ביאורים בענין. ביאור ב' שמביא רש"י וכותב עליו שזה עיקר, וז"ל ולשון אחר ועיקר עבד איש ה"ק עבד שהוא איש אע"פ שהוא גדול ובן דעת ומלתה אותו בע"כ ואי אתה מל בן שהוא איש גר הבא להתגייר אין לו כח למול בנו גדול בעל כורחו דגבי בנים כתיב המול כל זכר ולא כתיב בהו איש וגבי עבד כתיב איש למעוטי בן. עכ"ל.

העולה מדברי רש"י גבי גירות דבן איש, כלומר בגדול, אין האב יכול למולו בע"כ. ומאידך משמע שבבן קטן, אב יכול למולו. ממש בדומה לעבד. שכל המיעוט של עבד הוא על גדול, ובקטן כשם שבעבד מסור עניני מילתו לגדול, ה"ו בבן קטן עניני מילתו לצורך גירותו מסור לאב. וכן בתוס' (ד"ה אלא) שפליגי על מהלך דברי רש"י, קושייתם היא שלגדול לא בעי קרא, ומסברא איכא למימר דאין לאב רשות בו. עכ"פ משמע שבקטן מסורים דינוי לאביו עד כדי למולו.

מענה למדנו, שכל עניני יהדות הבן הקטן, מסורים ביד האב. שאם לא כן, מה הענינים ב"מילה". הרי, בעכו"ם ליתא מילה, והוי חיתוך בעלמא, א"כ האב סתם חובל וסופך דמים, ומדוע יש היתר למי שהוא בעל המעשה לבצע ענין זה. אלא מוכח שנתנה תורה להאב להיות בעל המעשה בגירות בנו, והראיה שדין המילה הוא בדין "מילה", ולא סתם חבלה א"כ מצאנו שכל עניני הגירות בבנו הקטן הם קשורים לאב.

מענה לאחר שלמדנו בדעת רש"י, שדיני הבן לעניני גירות מסורים לאב. א"כ מובן מדוע רש"י בסוגיא שלנו, לא העמיד שאביו הביאו להתגייר. שהרי אם האב בא והביא את הבן להתגייר, מדוע נזקקים להגיע לדעת בי"ד. הרי דינוי מסורים לאביו, כפי שאנו לומדים ברש"י בסוגיא ביבמות. בהכרח אין לו אב, ואמו הביאתו להתגייר, ולכך צריך להגיע לדעת בי"ד.

ומדוקדק היטב רש"י שאף בקטן שאמו הביאה אותו להתגייר, שנוקדה הגמ' להגיע לדון הגירות על דעת בי"ד, כיון שלקטן אין דעת. וביאר רש"י ש"הם נעשים לו אב". כיון שכל דיני הבן מסורים לאב. אף הבי"ד, דינם לזכות לקטן את עניני גירותו, בתוקף הדיני של מעשה האב. וזו"ק.

הה שייך "גירות" ל"זכיה"?

על דברי ר"ה, שמטבילין על דעת בי"ד, שאלה הגמ', פשיטא, זכות הוא לו. מה שייך לדון כאן מפרשת זכיה ושליחות שעינינו בממון ולא בחלויות של דינים וכי'. הדברים ארוכים הם בתוס' לפנינו והן בתוס' בסנהדרין (ס"ח) ועמדו על כך הרבה מגדולי הקדמונים, ונביא מעט מזעיר. וטיפה מן הים.

האבי עזרי (פ"י ממלכים ה"ג) הקשה, יש להתבונן מה שייך כאן זכיה ושליחות, בשלמא בעלמא כאשר זוכה בחפץ עבור חברו, הזוכה עושה מעשה קנין, ממילא שייך זהה שליחות, ושייך זכיה לפי חידוש התורה בפרשת שליחות. אולם בגירות, אין מעשה, כי אם מילה והטבילה. והגר הוא הנטבל והוא האב, א"כ צריכים לדעתו של המתגייר, שיהיה המילה והטבילה לשם גירות, ומה שייך ע"ז מה שאחר מכוון שיהיה לשם גירות וכי על כוונה והדעת לבד בלא מעשה שייך שליחות וזכיה. (ועיי"ש מה שביאר. וכן מה שכתב פ"ג מאיסורי ביאה ה"ז).

והנראה לע"ע, כאשר בא גוי להתגייר ולאחר שהודיעהו מצוות וקיבל וכו' מבואר ברור שז"גירות" אין הכוונה שיתחיל לנהוג כמנהגי ישראל. אלא "דיון" שכאשר מקבל מצוות, כח בי"ד להחיל עליו "גירות", ע"י כח בי"ד שנתנה תורה להחיל את הגירות.

וצורת הגירות כך היא, שהרי זה ברור שיש מעמד של גוי. יש מעמד של ישראל. וכדי להיות במעמד ישראל, צריך הוא לקבל עליו את הדברים המעכבים בגירות, קבלת מצוות מילה וטבילה והם המחילים חלות גירות. ומילתו בפשוטו אינו כמילת ישראל, אלא מילה שהיא כעין הקנין להכנס תחת כנפי השכינה, ואף שהיא מוגדרת ברית בין ישראל לאביהם שבשמים, אולם בכניסה ליהדות, ענינה הוא, אחד מהמעשים הפועלים גירות.

מי הפועל, למדנו מ"משפט" הנאמר בגירות בכ"מ בש"ס, שהבי"ד הם הפועלים! לכך בעיני את כוחם, ואין הבי"ד משמשים רק כעדות וכד', אלא הם המחילים את הגירות. והם נותנים כח למעשה המילה והטבילה, שיהיה לשם גירות. שהרי

אין במעשה גוי מאומה, והוא עדיין לא ישראל, א"כ מהיכי תיתי שיעזור מה שעושה, וכי גוי שמל מחמת רפואה, יעזור לו, בודאי שלא.

ומעתה, אמת שדיני זכין מצאנו בדיני ממונות, אולם זה גופא אמרה הגמ', בזה שהקטן פשיטא על דברי ר"ה, שאף גירות עובד מדיון זכין, וזאת משום, שאף שבא להתגייר ולא שגא קטן ולא שגא גדול, בעינין שבי"ד יהיו הפועלים ויזדקקו אליו, להחיל בו חלות גירות. ובכל גוי גדול שבא להתגייר אם לא נימא דעובד מדיון זכין, מהיכי תיתי שבי"ד יזדקקו לו, כל מה שהוא בא למנות את הדיינים שיהיו מגייריו, עי"ז שיש ע"ז זכין, ובגדול גם כאשר יש לו דעת צריך הוא שהבי"ד ידונו בו, כיון שהוא הבעלים על עצמו, ודינוי הם שלו. ובודאי שבקטן. ודין שווה. אלא שבקטן התחדש שאף שאין לו דעת בי"ד יכולין לזכות לו. מעתה עד כמה, בזה נחלקו, תוס' דין ס"ל, שמהני לדרבנן. ותוס' בסנהדרין למדו, דהוא דין דאורייתא. (ועי' ודקדק בדבריהם).

סיכום הדף

נושא היום: כתובת בתולה ואלמנה. טענת בתולים.

אמר ר"נ בשם שמואל בשם רשב"א, חכמים תיקנו **לבתולה** כתובה מאתיים. **ולאלמנה** מנה. **והאמינו** שיאמר פתח פתוח, מחמת חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. **ומשום** שדין הכתובה מתקנת חכמים, אמרו שתגבה מן הזיבורית. **דעת רשב"ג**, כתובה דינה מהתורה. ולמד מאונס שהתחייב, ואף אם שיטתו, גובה מן העידית. **וכן**, נותן לה מן המעות היקרות שהתחייב, ואף אם שינו מקומם, יכולה לתבוע את שווי המעות היקר. **שיטה ב' בדעת רשב"ג**, כתובת בתולה מן התורה. וכתובת אלמנה מדרבנן.

אדם טען לפני ר"ג פתח פתוח, אמר ר"ג הלוקוהו. שמנין הוא בקיא. **ואמנם אמר ר"ג שנאמן**, אולם זה גופא סיבה להלקוהו. **ורב אחאי ביאר**, יש הבדל בין נשוי, והנאמן, ואינו לוקה. ובחור אינו נאמן.

אדם טען לפני ר"ג, פתח פתוח מצאתי, אמר לו ר"ג, שמא הטייתה. **וי"א**, אמר לו ר"ג, שמא במזיד הטייתה. **אדם בא** לר"ג בר רבי, וטען שלא מצא דם, אמרה האשה בתולה הייתי. ובדקו את הסודר ע"י כיבוס, ומצאו טיפי דם. **אולם בזרות המאוחרים**, בדיקה זו לא מועילה, כיון שהכיבוס חזק יותר ומוריד אף את הדם. **אדם בא** לפני ר"ג בר רבי, וטען שלא מצא דם, אמרה האשה, עדיין אני בתולה. בדקה על חבית, ולא היה ריחה נודף, וקיבלו שעדיין בתולה. **אדם בא** לפני ר"ג, וטען שלא מצא דם, אמרה האשה שהיא ממשפחת דורקטי שאינן רואות דם. וקיבל ר"ג את דבריה. **בא אדם לפני רבי**, ואמר לא מצאתי דם, וטענה האשה שעדיין היא בתולה. והיה שנות רעב והאכלים וכו' ובעל, ומצא דם.

בתולה כתובתה מאתיים. אלמנה מנה. **אלמנה** גרושה וחלוצה מן האירוסין כתובתן מאתיים, ויש להן טענת בתולים. **דרש רב חנא במתנה**, שם אלמנה הוא על של המנה. **ומצאנו** שהתורה מתייחסת לדברים שהיו בהמשך, ע"י קביעת חז"ל. **עוד דרש**, מהמעלות של המטר, משקה. מרוה. מזבל. מעדן (את הפירות). וממשיך (מגדל פירות). **אמר רבי אלעזר**, מזבח, מזיח (מפריד גזירות), מזין (את העולם). מתבב (עם ישראל למקום). חכפר (עונות). **עוד דרש רבי חנא**, המעלות בתמרים, משחנן (מחממות). משבען (משלשן). מאשרן (מחזקות) ולא מפנקן (לא גרומת לבטות בהמשך, ע"י קביעת חז"ל). לא יורה הלכה. ואמנם יש מעלות באכילת תמרים אולם לפי שעה טורדות, ועושות את האוכל כשיכור. **א** כאשר אוכלם לאחר פת, ומעילות. וקודם לפת, טורדות.

רב פאבא "דשא" (דלת), מלשון "דרך שם". "דרגא" (מדרגה), מלשון, "דרך גג". **אמר רבי יצחק** "פרויא" (מיטה), ע"ש שפרין ורביין. **אמר רבני** "אייילונת", ע"ש דוכרית כזכר. **גירות**, שבויה, שפחה שנשחררו ונפדו, **פחותות מבנות ג' שנים** ויום אחד, כתובתן מאתיים. ויש להם טענת בתולים.

גר קטן מטבילין אותו על דעת בי"ד. **ואע"ג** שעכו"ם בהפיקרא ניחא ליה, **קמ"ל**, שזה בגדול, שטעם טעם איסורא. **אולם** בקטן זכות הוא. או כאשר מתגייר עם אביו, בודאי זכות לו. **אמר רב יוסף** הגדילו יכולים למחות, ודווקא שמחו מיד. **אולם** אם שעה אחת עמדו ביהדותן, שוב אינם יכולים למחות.

לר"מ, גדול שבא על הקטנה, וקטנה על הגדול, **ומוכ"ע**, כתובתן מאתיים. **לרבנן**, מוכ"ע כתובתה מנה. בתולה אלמנה גרושה וחלוצה מן הנשואין כתובתן מנה. ואין טענת בתולים. **גירות** ושפחה שנתייגרו **יותר מבנות ג' שנים ויום אחד** כתובתן מנה ואין להם טענת בתולים.

נחלקו רב ושמואל בקטן הבא על הגדולה האם עשאה מוכ"ע. **וביאר המשנה כך**, גדול הבא על הקטנה לא עשה ולא כלום. קטן הבא על הגדולה עשאה מוכ"ע, ובזה נחלקו במשנה ר"מ ורבנן. **ולדעת רמי בר חמא**, נחלקו ר"מ ורבנן, כשהכיר שהיא מוכ"ע, **ר"מ** מדמה לבוגרת, היות ולא בא עליה אדם. **ורבנן** דימו לבעולה, היות ונעשה בה מעשה. אבל אם לא הכיר בה, בודאי מקח טעות.

דוחה הגמ', שלא שייך לומר שאם לא הכיר בה, כו"ע סברו שהיו מקח טעות, שהרי ר"ג סבר שאין זה מקח טעות. **אלא** בין הכיר ובין שלא הכיר, לר"מ כתובתן מאתיים. ולרבנן, הכיר, מנה. לא הכיר, מקח טעות. **ואף מזה חזר בו רבא, ולמסקנא**, לר"מ תמיד מאתיים. ולרבנן תמיד מנה אפילו לא הכיר בה.